

Poëzie bestrijkt de ruimte van het volledige leven

Poëzie en verkondiging

Hugo Roeffaers sj over poësie

Met Poëzie en de taal van de verkondiging als titel van zijn lezing suggereert Hugo Roeffaers sj dat we, als we de taal van de verkondiging willen leren spreken, het best in de leer kunnen gaan bij de poëzie: “Doorleefde ervaring in plaats van cerebrale beschouwingen, verbale spaarzaamheid, stijl en vormkracht, de kwaliteit van het gesproken woord, verkenning van het onzegbare en onzichtbare, decentralisering van de spreker en het besef dat het gesproken woord een onzichtbare band scheidt tussen de lezers of toehoorders.” Dichters zijn woordkunstenaars, ze verstaan de kunst de taal zo te bespelen dat ze ons uitnodigt medespelers te worden. “Meer concreet”, zegt Roeffaers, “gaat het over religieuze poëzie en homiletische taal. Beide bieden een close-up, respectievelijk van poëzie en van verkondiging.”

De poëtische taal neemt afstand van het gewone, dagelijkse taalgebruik. Juist daarom is poëzie zo geschikt om een religieuze ervaring te vertolken. De omgang met poëzie is niet vrijblijvend. Poëzie vraagt van de lezer een persoonlijk engagement. Roeffaers wil die lezer vanuit zijn benadering van enkele gedichten een wegwijzer aanbieden. “Poëzie lezen kent een dubbele beweging: van de lezer naar de tekst en van de tekst naar de lezer. Ik leer iets over de tekst en ik leer iets van de tekst over mezelf! De eerste beweging kan technisch in kaart worden gebracht, dan hebben we het over pure tekstanalyse. De tweede beweging kun je een existentiële noemen, wat nog wat anders is dan subjectief. De lezer moet de moed en de deemoed hebben zich totaal beschikbaar te stellen en zich in te leven in de ervaring die in het gedicht wordt verwoord.”

Grenservaringen

Als lezer mogen we ervan uitgaan dat poëzie die die naam ook écht verdient, een doorkijk biedt op het ‘volledige’ leven. In de beste gevallen raakt die zelfs aan het onzegbare. De keuze van gedichten die Roeffaers heeft gemaakt, kan best representatief, zij het natuurlijk niet exhaustief worden genoemd. De recentste dichters die ter sprake komen, zijn de Nederlanders Ad Zuiderent, Rutger Kopland en Jean-Pierre Rawie. Over die keuze zegt Roeffaers: “De gedichten die we aanhalen, kun je vanwege hun beeld en taal situeren in de judeo-christelijke traditie. De term ‘judeo-christelijk’ is specifiekier dan de term ‘religieus’. In feite is de meeste poëzie ‘religieus’ omdat ze een verbinding wil leggen – het Latijnse ‘religare’ – tussen het zegbare en het onzegbare, het immanente en het transcendente. Dichters zijn forenzen die grenservaringen in kaart brengen. ‘Religieus’ is dus ruimer dan ‘christelijk’, maar beide zijn verweven met het hele leven, met ‘the whole of what we are’, zei de

Engelse dichter T.S. Eliot. Het gaat in de christelijke poëzie dus niet over poëzie die een of andere religieuze snaar bespeelt.”

Dat hij hiermee verder ziet dan alleen maar de ‘functionaliteit’ van de gedichten, de bijna directe inzetbaarheid ervan met andere woorden, moge duidelijk zijn. Voor Roeffaers hoort poëzie die alleen in functie staat van bijvoorbeeld de eredienst, bij kerkelijke en liturgische poëzie die in de deelnemers een bepaalde instelling wil oproepen. Zelf verkiest hij poëzie die onbewust religieus en christelijk is boven poëzie die dat bewust is. “Die laatste produceert vaak alleen maar devotionele rijmelarij. Ik pleit voor poëzie die je als het ware in stereo moet beluisteren. Een poëzie die recht doet zowel aan het leven als aan de religieuze beleving door ze in eenklank te brengen. Het lijkt dan zelfs alsof de dichter zich niet bewust is dat beide in elkaars verlengde liggen en elkaar wederzijds oproepen. Christelijke poëzie moet voor mij in de eerste plaats poëzie zijn waarin hoe je het zegt bepalend is voor wat je zegt. De religieuze ervaring verwoord in een gedicht gaat niet vooraf aan en staat niet los van de verwoording. Die verwoording is uiterst sober, want in tegenstelling tot redenaars die grossieren met woorden, teren dichters op de schaarste aan woorden. Elk woord dat te veel is, doorbreekt de stilte in plaats van ze te versterken en ruimte te maken voor bezinning.”

De nood aan bezinning bestaat wel degelijk, ook in onze gesecculariseerde samenleving. “Als je niet vertrouwd bent met de christelijke symboliek is dat ongetwijfeld een obstakel”, legt Roeffaers uit. “Toch durf ik hopen dat de verleidingskracht van poëzie zo groot is dat ze bij de lezers de interesse wekt voor de wereld die ze in beeld brengt. Van de Mattheuspassie van Johann Sebastian Bach kunnen zowel gelovigen als ongelovigen genieten, al zullen religieuze analfabeten het ongetwijfeld moeilijker hebben. Maar zodra die gegrepen zijn door de muzikale kwaliteit, zullen ze bereid zijn zich het religieuze alfabet eigen te maken.”

Jooris van Hulle

Met dank aan Tertio